

SOSYALİST PARTİ VE DİĞERLERİ / TÜRKİYE DAVASI*

(20/1997/804/1007)

Strazburg

25 Mayıs 1998

USULİ İŞLEMLER

1. Dava, İnsan Hakları ve Temel Hürriyetlerin Korunmasına Yönelik Sözleşmenin (Sözleşme) 32. maddesinin 1. paragrafı ve 47. maddesi ile belirlenen üç aylık süre içinde, 27 Ocak 1997 tarihinde İnsan Hakları Avrupa Komisyonu (Komisyon) tarafından Divan'a gönderilmiştir. Dava, 31 Aralık 1992 tarihinde siyasi bir parti olan, Sosyalist Parti, iki Türk vatandaşı Sn. Doğu Perinçek ve Sn. İlhan Kırıt tarafından 25. maddeye göre Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı Komisyon'a yapılan bir başvurudan (no.21237/93) kaynaklanmıştır.

Komisyon'un talebi Sözleşmenin 44, 48(a) ve Divan İçtüzüğü A'nın 32. maddesine gönderme yapmaktadır. Talebin amacı, dava gerçeklerinin Davalı Devletin Sözleşmenin 6. maddesinin 1. ve 2. paragrafları, 9, 10, 11, 14 ve 18. maddeleri ile Ek 1 no'lu protokolün 1. ve 3. maddelerinden doğan sorumluluklarının ihlalini ortaya koyup koymadığı konusunda karar vermektir.

2. Divan İçtüzüğü A'nın 33. maddesinin 3(d) paragrafına uygun olarak yapılan soruşturmaya karşılık olarak, başvuranlar davada şahsen bulunmak istediklerini ve kendilerini temsil edecek avukatı görevlendirdiklerini belirtmişlerdir (Tüzük 30).

3. 30 Ocak 1997 tarihinde Divan Başkanı, adaletin sağlıklı bir şekilde işlemesi için, davanın 29 Ekim 1996 tarihinde Türkiye Birleşik Komünist Partisi Türkiye'ye Karşı^[1] Davasını incelemek amacıyla kurulan Daire (Tüzük 21/7), tarafından dinlenmesine karar vermiştir. Bu Dairede, resmen, *ex offico*, Sn. F. Gölcüklü, seçilmiş Türk yargıç, (Sözleşmenin 43. maddesi) ve Sn. R. Ryssdal, Divan Başkanı (Tüzük 21/4(b)) yer almışlardır. İsimleri raportör huzurunda kura usulü çekilen diğer yedi üye, Sn. B. Walsh, Sn. C. Russo, Sn. I. Foighel, Sn. A. N. Loizou, Sn. J. Makarczyk, Sn. P. Kuris ve Sn. P. van Dijk idi (Sözleşmenin 43. maddesi ve Tüzüğün 21. maddesinin 5. paragrafı).

* Dışişleri Bakanlığı Çok Taraflı Siyasî İşler Genel Müdürlüğü tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olup, gayriresmî tercümedir.

4. 28 Ağustos 1997 tarihinde, Daire, Büyük Daire lehine derhal yargı yetkisinden feragat etmeye karar vermiştir (Tüzük 51). Oluşturulacak Büyük Daire'de, resmen, *ex officio*, Sn. Ryssdal, Divan Başkanı, üyeler ve yargı yetkisinden vazgeçen Daire vekilleri; Sn. A.B. Baka, Sn. M. A. Lopes Rocha, Sn. R. Pekkanen, Sn. R. Macdonald ve Sn. Bernhardt, Başkan Yardımcısı, bulunacaklardır. (Tüzük 51/2(a) ve (b)). Aynı gün, Raportörün huzurunda Başkan kura ile Büyük Daireyi tamamlamak için gerekli olan ek yedi üyeyi; Sn. F. Matscher, Sn. N. Valticos, Sn. E. Palm, Sn. J.M. Morenilla, Sir John Freeland, Sn. L. Wildhaber ve Sn. U. Lohmus seçmiştir. Sonradan Sn. Ryssdal, Sn. Walsh ve Sn. Macdonald davanın ilerleyen safhalarında yer alamamışlardır (Tüzük 24-1 ve Tüzük 51-3). Büyük Daire Başkanı olarak Sn. Ryssdal'ın yerini, Sn. Bernhardt almıştır (Tüzük 21-6 ve Tüzük 51-6).

5. Daire Başkanı olarak raportöre vekalet eden Ryssdal, (Tüzük 21-6) muamelelerin organizasyonu konusunda T.C. Hükümeti'nin (Hükümet) ajanı, başvuranların avukatları ve Komisyon delegeşi ile görüşmüştür (Tüzük 37-1 ve 38). Daha sonra alınan karara uygun olarak Raportör sırasıyla 1 ve 3 Ekim 1997 tarihlerinde başvuranların ve Hükümetin görüşlerini almıştır.

6. Duruşma, Başkanın kararına uygun olarak, 25 Şubat 1998 tarihinde Strazburg'da İnsan Hakları Binası'nda halka açık olarak yapılmıştır. Divan, daha önce bir ön görüşme yapmıştır.

Divan önünde:

(a) Hükümet adına

Sn. D. AKÇAY,

Sn. M. ÖZMEN,

Sn. A. KAYA,

Sn. M. GÜLŞEN,

Sn. A. EMÜLER,

Sn. A.GÜNYAKTI,

Ajan Yardımcıları

Danışmanlar;

(b) Komisyon adına

Sn. G. RESS,

Delege;

(c) Başvuranlar Adına

Sn. D. PERİNÇEK,

Sn. A. KALAN ve

Sn. M. CENGİZ, her ikisi de Ankara Barosu'ndan,

Avukat

Divan, Sn. Ress, Sn. Perinçek, Sn. Cengiz, Sn. Kalan ve Sn. Akçay'ın konuşmalarını dinlemiştir.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

7. İlk başvuran Sosyalist Parti (SP) Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan siyasi bir parti idi. (Bkz. aşağıdaki 15. paragraf)

Sn. İlhan Kırıt ve Sn. Doğu Perinçek, ikinci ve üçüncü başvuran sırası ile SP'nin Başkanı ve önceki başkanı idi. İstanbul'da yaşamaktadırlar.

8. SP, 1 Şubat 1988 tarihinde kurulmuştur. Aynı gün, parti tüzüğü ile programı, Anayasa ve 2820 no'lu Siyasi Partiler Kanunu ile (Bkz. aşağıdaki 16. ve 17. paragraflar) uygunluğunun değerlendirilmesi için, Cumhuriyet Başsavcısı'nın Yargıtay'daki bürosuna teslim edilmiştir.

A. Sosyalist Parti'nin Kapatılması ve Liderleri Hakkında Dava Açılması İçin İlk Başvuru

9. SP, genel seçimlere katılmaya hazırlanırken Yargıtay'daki Cumhuriyet Başsavcısı (Cumhuriyet Başsavcısı) SP'nin kapatılması için, 15 Şubat 1988 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. SP'yi, Özellikle programındaki metinlere dayanarak, proleteryanın diktatörlüğünü sağlamak amacı ile işçi sınıfının hakimiyetini kurmaya çalışmakla suçlamıştır (Anayasanın 6, 10, ve 14. maddeleri ile önceki 68. maddesi ve 2820 no'lu kanununun 78. ve 101(a) maddeleri).

10. Anayasa Mahkemesi 16 Mayıs 1989 tarihli resmi gazetede yayımlanan 8 Aralık 1988 tarihli kararda, SP'nin programında belirtilen amaçların Anayasaya aykırı olmadığını belirterek, asılsız olarak nitelendirilen başvuruyu reddetmiştir.

11. Daha sonra, Sayın Perinçek dahil SP'nin bazı liderlerine karşı başlatılan cezai işlemler Devlet Güvenlik Mahkemesine getirilmiştir. Bu liderler, Türk Ceza Kanununun mülga 142. maddesine aykırı olarak (Bkz. aşağıdaki 18. paragraf) bir sosyal sınıfın diğerleri üstünde üstünlük sağlama amacıyla zararlı propaganda yapmakla suçlanmışlardır. Sn. Perinçek'e karşı yapılan iddia, 6 Temmuz 1991'de Parti Başkanı seçilmeden önce, özellikle 10 Şubat 1990 tarihinde Diyarbakır'da ve 21 Mart 1990 tarihinde de Van'da halka yaptığı seslenişlere ve 4 Mart 1990 tarihinde siyasi bir gazetede yayımlanan makaleye dayandırılmıştır. Ceza Kanununun 142. maddesinin, Terörle Mücadele Kanununun 12 Nisan 1991 tarihli 3713 no'lu kanunu ile kaldırılmasının ardından, bütün sanıklar beraat etmişlerdir. SP daha sonra söz konusu seslenişleri "Serhildan Çağruları-1, Kawa Ateşi Yaktı" ve "Serhildan Çağruları-2, Karpuz değil cesaret ekin" başlıkları ile yayınlamıştır (Bkz. aşağıdaki 13. paragraf).

12. 26 Ağustos 1991 tarihinde Anayasa'ya göre seçimlerin doğruluğunu onaylamakla sorumlu Yüksek Seçim Kurulu, SP'nin 20 Ekim 1991'deki genel seçimlere katılmak için bütün gereklilikleri yerine getirdiğine karar vermiştir. Sonuç

olarak parti, seçim kampanyasına başlamıştır.

B. Sosyalist Partinin Kapatılması İçin İkinci Başvuru

13. Cumhuriyet Başsavcısı, 14 Kasım 1991 tarihinde SP'nin kapatılması için ikinci kez Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur. Partiyi, Anayasanın 3, 4, 14 ve 66 maddeleri ile mülga 68. maddesi ve 2820 no'lu Kanunun 78, 81, ve 101 (b) ye aykırı, olarak Devletin ülkesel bütünlüğünü ve milli birliğini tehlikeye atacak faaliyetlerde bulunmakla suçlamıştır.

Cumhuriyet Başsavcısı, başvurusunu desteklerken özellikle SP'nin aşağıda verilen seçim yayınlarından alıntılara ve Parti Başkanı Sayın Perinçek'in televizyondaki ve açık hava toplantılarındaki sözlü ifadelerine dayanmıştır.

1. Sosyalist Parti Yayınlarından Alıntılar

a) "Serhildan Çağruları-1, Kawa^[2] Ateşi Yaktı"

"...Kürt dinamiği arkadaşlar ikinci Kürt dinamiğidir. Kürtlerin eşitlik, özgürlük, milli hak isteğidir. Türk'e ne tanınıyor.... ona da tanınması talebidir.

1900 lerin başında bir kurtuluş savaşı verildi. Emperyalistlerin bu ülkeye girdiği şartlarda; Türk'ün Kürt'ün birbirine muhtaç olduğu, birbirine sarılmak zorunda olduğu, birleşmek ve omuz omuza vermek zorunda olduğu koşullarda Amasya protokolüne yazıldı: "Vatan Türklerin ve Kürtlerin yaşadığı topraklardır". Erzurum ve Sivas Kongreleri beyannamelerinde, tüzüklerinde Kürtlerin içtimai, ırki coğrafi hakları kabul edildi. Savaş bitti silahlar duvara asıldı ondan sonra bir resmi ideoloji geldi.... Mücadele için Urfa'nın Diyarbakır'ın Malatya'nın adamına sanki ihtiyaç kalmamıştı. O resmi ideolojide Kürtlere yer yoktu. Kürt yoktu. Artık yalnız Türk vardı...(sayfa 7-8)

(b) "Serhildan çağruları-2, Karpuz değil cesaret ekin"

"...insanlar bu ülkeyi eşit ve gönüllü birliğin olduğu, ulusların kendi geleceklerini özgür olarak tayin ettikleri, isterlerse özgür olarak birleştikleri, bir kardeşlik, bir kültür, bir emekçi vatani haline getirebilirler.... Yaşasın Türklerin ve Kürtlerin kardeşliği! Yaşasın Türk halkı, Kürt halkı!" (Sayfa 31)

(c) "Çözüm-4, Kürt sorunu"

".... Çöküntü rejimin en zalim olduğu en çaresiz olduğu yerden başladı. Düzen partileri Fırat Nehri'nin doğusunda bittiler. Kürt halkının yaşadığı topraklarda (onlara) rastlanmıyor...(Sayfa 3).

Düzen Partileri Kürt illerinde niçin silindi? Çünkü bunlar milliyetçidir.... Türk Milliyetçiliği Kürt sorunun çözüleceği topraklarda iflas etti. Türk milliyetçiliği kendi sınırını çizmiştir. Anadolu'yu Fırat'ın doğusu ve batısı diye ikiye bölmüştür. Türk milliyetçiliği ile birlikte onun düzeni de Fırat'ta boğulmaktadır. İşte buna rejimin iflası denir (Sayfa 4).

...Devlet dağdan sonra köyleri ve şehirleri de kaybetti. Bu nedenle çareyi doğrudan kitleleri yıldırma buluyor. Böylece Devlet terörü Doğu'dan başlayarak Türkiye'ye yeni bir rejim getirmek istiyor...(Sayfa 10).

Devlet Kürdü vurmak için beslediği korucunun, özel timin maaşını halktan aldığı vergilerle ödüyor. Kürde atılan merminin, sınır ötesi hareketlerde kullanılan benzinin..., kısacası özel savaşın gideri halkın sırtına yıkılıyor.... Enflasyona..... ve yoksulluğa son vermek için, Kürt sorununa kardeşçe bir çözüm bulmak şarttır. Kürt sorunu aynı zamanda bir Türk sorunudur.... Kürt halkıyla kardeşçe, özgürce, gönül gönüle, barış ve huzur içinde yaşamak, Türkiye halkının.... ihtiyacıdır.... Türk ve Kürt halkları iki candır, kardeşliğe mecburdurlar. Cehennemde tek bir Kürt kalsa bir tek Türk'ün cennete girmeye hakkı yoktur. Sosyalist Parti, son Kürt cehennemden kurtuluncaya kadar mücadeleye karardır (Sayfa 11-13).

Sosyalist Parti Fırat'ın iki yakasında da var. Sosyalist Parti Türk-Kürt kardeşliğinin partisidir. Sosyalist partinin Kürt sorunundaki kararlılığı sınanmıştır, mücadeleler içinde sınanmıştır, devletin Kürt halkı üzerindeki baskısına göğüs gererken sınanmıştır...Kürt yoksul köylülerinin mücadelesiyle kader birliğinde denenmiştir.... Kürt şehir ve kasabalarında binlerce insanı toplayıp korku duvarlarını

yıkarken denenmiştir.... Türkiye'nin dört bir yanında emekçi halka Kürt sorununu anlatırken denenmiştir.... Partimiz bu bilinci yerleştiriyor. Çözümü halkların kader birliğinde ve mücadelesinde görüyor. Sosyalist Partinin Kürt sorununu çözmek için cesareti var, ...mücadelesi var, programı var (Sayfa 15-16).

Kürt Milleti, kendi kaderini tayin hakkına kayıtsız şartsız sahiptir. Eğer, isterse ayrı bir devlet kurabilir. Emekçilerin çıkarı, demokratik bir halk devrimiyle tam hak eşitliği ve özgürlük temelinde gönüllü birliği gerçekleştirmededir. Ayrılma hakkı gönüllü birliğin her zaman vazgeçilmez koşuludur.

Birlikte veya ayrı ayrı yaşamak milletlerin özgür iradelerine bağlıdır. Bu özgür iradenin ortaya konabilmesi için, Kürt illerinde referandum yapılmalıdır. Referandumda ayrılmayı savunanlar da özgürce propaganda yapabilmelidir.

Bugünkü tarihsel koşullarda, iki milletin emekçilerinin yararına olan çözüm, iki federe devletin eşit olarak katıldığı demokratik, federal bir cumhuriyettir. Bu federasyonda iktidar, köylerden ve mahallelerden başlayarak, ilçelerde, illerde federe ve federal düzeyde demokratik seçimlerle belirlenen halk meclisleri aracılığıyla kullanılır.

İlçe ve il yönetimleriyle, federe hükümetler ve federal hükümet bu meclislerin yürütme organlarıdır; meclislere karşı sorumludurlar.

Federal Halk Meclisi iki meclisten oluşur: Temsilciler Meclisi ve Milletler Meclisi.

Temsilciler Meclisi, belli sayıda yurttaşa bir milletvekili olmak üzere bütün yurt çapında yapılan seçimlerle belirlenir.

Milletler Meclisi her federe devletten eşit sayıda seçilmiş üyenin katılımıyla oluşur.

Yasalar her iki mecliste çoğunluk kararıyla kabul edilir.

Meclislerden birinin reddettiği yasa yürürlüğe girmez.

Çalışma Yasası, Ceza Yasası, Medeni Yasa, Yargı Usulü Yasaları bütün ülkede yürürlükte, federal organlarca kabul edilir.

Her federe devlette azınlıkların çoğunlukta olduğu ilçe ve illerde halk isterse bölgesel özerklik uygulanır.

Federal Anayasa, iki milletin ortak anayasasıdır. Her iki milletin ayrı ayrı çoğunluğu tarafından referandumla kabul edilerek yürürlüğe girer. Federe devletlerin ayrıca kendi anayasaları vardır. Federal Anayasa federe cumhuriyetler tarafından benimsendiği ölçüde giderek artan unsurları kapsar.

Federal Cumhuriyet'in bayrağı ve marşı, Türklerin ve Kürtlerin ortak bayrakları ve marşlarıdır. Ayrıca her federe devletin kendi bayrağı ve marşı vardır. Federasyonun ismi tek bir millete dayandırılmaz.

Yurt savunması, savaş ve barış sorunları, uluslararası ilişkilerde temsil anlaşmaları yapmak, federal organların yetkisindedir.

Her federe devlet, yabancı devletlerle ticari ve kültürel alanlarda doğrudan ilişkiler kurabilir, konsolosluklar açabilir.

Her yönetim kademesinde iktidar bütünüyle halk meclislerinde ve bu meclislere karşı sorumlu olan yerel yönetimlerdedir. Bu yönetim sistemi dışında, merkezi idarenin atadığı valilikler, kaymakamlıklar, emniyet ve jandarma örgütü kaldırılır. Bu demokratik yönetim sistemi, aynı zamanda milli eşitlik ve özgürlüğü de güvence altına alır.

Yerel güvenlik örgütleri, yerel meclislere sorumlu olan yerel yönetimlerin emrindedir. Köy güvenlik örgütleri, köy gençlerinden oluşur ve köy kurullarının

emrindedir.

Ulusal ve toplumsal gelişme yanında kardeşliğin de önünde engel oluşturan toprak ağalığı, aşiret reisliği ve her türlü Ortaçağ ilişkisi, köylülerin seferber edilmesine dayanan ve köylü komitelerinin önderlik ettiği bir toprak reformuyla kaldırılır.

Federal cumhuriyet, piyasa ekonomisinin derinleştirdiği bölgeler arası eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için, ekonomik bakımdan geri bölgelerin yatırım paylarını artırır. Böylece birliğin ekonomik temelini geliştirir ve pekiştirir.

Ekonomide tek bir federal istatistik sistemi uygulanır.

Her milletin, milli ve dini azınlıkların dillerini ve kültürlerini geliştirme, siyasal çalışma ve örgütlenme hakları ve özgürlükleri güvence altındadır.

Resmi dil Türkçe ve Kürtçedir. Her federe cumhuriyette kendi dili esastır. Federal organların kararları iki dilde yazılır. İlkokuldan üniversiteye kadar ve bütün kültür kurumlarında, her iki dilden eğitim, araştırma, basın, yayın, radyo, televizyon, vb iletişim olanakları gerçekleştirilir.

Kürt milletinin demokratik kültürü, bugüne kadar uygulanan baskılara son verilmesi sayesinde özgürce serpilme olanaklarına kavuşur. İktidar organları diğer ülkelerde bulunan Türkler ve Kürtlerle demokratik kültür alışverişinin özgürce gelişmesi ve bütün dünya halklarıyla ortak enternasyonal bir kültürün renkli ve çoğulcu bir ortamda boy atması için çalışır.

Bütün iktidar organları, toplum hayatında ve milletler arasında sorunları zor kullanarak çözen ve şiddeti kutsayan eski kültürün bütün temelleriyle tasfiyesi ve halk içinde barışçı, insana saygılı ve şiddeti hor gören, enternasyonalist bir emekçi kültürünün yayılması için çalışır.

Yaşadığımız toprağın tarihini Malazgirt savaşıyla başlatan bağınaz milliyetçi kültüre ve her türden milliyetçiliğe karşı, ülkemizin tarihsel derinliklerinden bu yana

çeşitli kavimlerin katkılarıyla zenginleşmiş kültür kaynaklarımızı arayan, koruyan, bu kaynaklardan beslenen, demokratik, insan sever, evrensel ve enternasyonalist bir kültür geliştirilir. Ülkemizin evrensel kültür zenginliğini yansıtan yer isimlerinin değiştirilmesine son verilir, her yer bilinen ve yerleşmiş ismiyle anılır" (Sayfa 16-20).

2. Sosyalist Parti Genel Başkanının Sözlü İfadeleri

(a) Sosyalist Parti Kongresi Açılış Toplantısında (24-25 Ağustos 1991)

"Sosyalist parti, Kürt ve Türk halkları arasındaki tek köprü.... Bu düzen kürt meselesinde iflas etmiştir ve buradan çatır çatır çöküyor... Yegane çözüm nedir?.... Bu mesele Kürt halkının iradesine saygı gösterilerek çözülür...esas çözücü Kürt halkıdır.....Kürtlere ne istiyorsunuz diye soracağız... yok ayrılmak isterlerse iradelerine saygı duyacağız. Biz referandum yapacağız. Kürt halkına soracağız.... Hakkari'den başlayıp Antep'e kadar herkese soracağız: "Bu topraklarda ayrı bir devlet kurmak istiyor musunuz? Evet mi hayır mı? Sosyalist Parti birleşmeden yana... Ayrılığa zorlayan nedir? Zulümdür. Türk Devletinin Kürt halkı üzerindeki zulmüdür. Bu zulmü yıkacağımıza göre zaten zulmü yıkmak da Kürt halkının iradesini kabul etmektir, birliği savunacağız.... Sosyalist Parti, iki halkın bir federasyonla birliğini, ortak iktidarını savunacak... Sosyalist Parti Türk ve Kürt halkı arasındaki tek köprüdür... Kürtle kader birliği yapmış; Türk devletine tavır koymuş ve bu tavrını sürdürecektir olan Sosyalist Parti'den başka ikinci bir parti yoktur".

(b) 11 Ekim 1991 tarihinde bir televizyon programında

"....Şimdi bu iç güvenliğin adını koyalım. Kürt meselesidir bu. İç güvenlik meselesi diye koydunuz mu jandarmayla çözersiniz. Kürt meselesi diye koydunuz mu demokrasi ve özgürlükle çözersiniz. Şimdi Fırat'ı bu rejim sınır haline getirmiştir... İktisadi sınırdır... İkincisi siyasi sınır yapmışlardır Fırat'ı ....üçüncüsü ideolojik sınır.... Türk milliyetçiliği Fırat'ta boğuldu, geçemez öte tarafa,.... Çünkü bu topraklarda milliyetçilik olmaz... Bu bir Türk sorundur aynı zamanda Kürt sorunu.... Kardeşçi çözüm Sosyalist Parti'dedir. Bu beş parti de milliyetçi oldukları için,....bölücü duruma gelmişlerdir. Kardeşçe çözüm bir federasyon öneriyoruz biz. Kürt milletine kendi kaderini tayin hakkı tanınmalıdır. İşte birliğin koşulları o zaman olur...zorla birlik olmaz. Sizin çözümleriniz iflas etmiştir. Göreceğiz, Sosyalist Partinin çözümü gelecektir.

(c) 13 Ekim 1991 tarihinde Ankara'daki bir açık hava toplantısında

"...doğuda özel savaşa son vereceğiz.... özel savaşa Türk Kürt kardeşliği programı.... ile iki milleti eşit düzeye getirerek ve sonunda biçim olarak bir federasyonla çözerek son vereceğiz.... Fırat'ın sınır olmasından rahatsız olduklarını söylüyorlar. Fırat'ı kim sınır haline getirdi? Bunlar... Türk ve Kürt milletlerinin bir federasyonda eşit özgür gönüllü birliği kürt milleti kendi istiyorsa, kendi kaderine sahip olarak buna karar veriyorsa, bunu kabul ediyorsa eşit özgür gönüllü birlik SP. çözümü budur, buna mecbur iki halk iki millet...."

(d) 13 Ekim 1991'de bir televizyon programında

"..... Botan'ın kürt köylüsü ayağa kalkmış ve kendisinin efendisi olmaya başlamıştır....ey düzen, sen Kürdün adını mı yasakladın? Kürt halkı ayağa kalkıyor, gündemin ortasına oturuyor, kimliğini eylemiyle kabul ettiriyor, Newrozunu^[3] kutluyor... ezilen Kürt anayasa yapıyor, kanun yapıyor."

(e) 16 Ekim 1991 tarihinde Şırnak'daki bir açık hava toplantısında

".... Sosyalist Parti diyor ki arkadaş Kürt sorunu askerle mermiyle çözülemez, Kürt meselesi hürriyetle....., eşitlikle çözülür. Kürt ve Türk milletleri eşit hakka sahip olmalıdır."

Kürt ve Türk milleti bir halk cumhuriyeti kuracaklar... Biri yaşayacak diğeri ezilecek diye bir şey yok böyle... Ezilen Kürt halkının yanında olan Sosyalist Parti'dir... Kürt halkı yıllardır verdiği mücadeleyi ayağa kalkarak göstermeye başladı.... Kürt halkı yeni bir devrim yapacak... ezilen Kürt halkı Sosyalist Parti'ye geliyor... Buji Serihdan, buji halkımız!"

(f) 17 Ekim 1991'de Van'daki bir açık hava toplantısında

"....Türk Milliyetçiliği Fırat'ta boğuldu.... Kürt halkını bu devlet o kadar ezmiş ki adını bile silmiş adını bile yasaklamış ama yasaklamakla olmuyor....Kürt gerçeği gelip kendini kabul ettirdi...Türk ve Kürt kardeş olarak kalabilsinler; köle oldu mu

kardeşlik olmaz, ikisi eşit olacak ikisi aynı hakka sahip olacak... Türkle Kürt birleşmezse kurtulamaz.....o aritmetiği bir yere yazacaksın: Türkiye halkı artı ezilen Kürt eşittir demokrasi, özgürlük ve kurtuluş.... Buji Kürdistan!..."

Son toplantının görsel-ışitsel kayıtlarına dayanarak Sayın Perinçek yine de 12 Mayıs 1992 tarihinde Anayasa Mahkemesi önündeki duruşmada son cümleyi söylediğini reddetmiştir.

B. Sosyalist Parti'nin Kapatılması

14. Anayasa Mahkemesi, 28 Kasım 1991 tarihinde Cumhuriyet Başsavcısı'nın başvurusunu, yazılı ön görüşlerini 29 Ocak 1992 tarihinde sunan ve önce bir duruşma ya da hiç olmazsa ek görüşlerini sözlü olarak vermek için izin isteyen görüşlerinin tamamını ise 30 Mart 1992 tarihinde sunan SP Kurulu'na göndermiştir. Anayasa Mahkemesi sadece ikinci isteği kabul etmiş ve kısa bir süre önce parti başkanlığından ayrılan Sayın Perinçek'i 12 Mayıs'ta dinlemiştir.

SP temsilcileri öncelikle Anayasa Mahkemesi önünde Cumhuriyet Başsavcısı'nın dayandığı 2820 sayılı kanunun belli hükümlerine itiraz etmişlerdir. Ayrıca Mahkemenin, SP'nin yayınlarını (Bkz. yukarıdaki 13. paragraf) bu partiye karşı delil olarak kabul etmemesini istemişlerdir. Yayınlardan ikisi, 6 Temmuz 1991 tarihinde parti başkanı seçilmeden önce, Sayın Perinçek tarafından yapılan konuşmaların kopyalarıdır; dahası, Devlet Güvenlik Mahkemeleri tarafından incelenmiş ve yasaya aykırı bulunmamıştır (Bkz. yukarıdaki 11. paragraf).

Parti temsilcileri, 8 Aralık 1988 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nin, SP'yi programı nedeniyle kapatma başvurusunu reddettiğini vurgulamışlardır (Bkz. yukarıdaki 10. paragraf). Şimdi sadece, bu mahkeme tarafından daha önce incelenen programın 31. paragrafının tekrarından ibaret olan Sayın Perinçek'in sözlü ifadeleri nedeniyle Anayasa Mahkemesi'nin SP'yi kapatma kararı almasının kendisiyle çelişmesi olacağını savunmuşlardır. Son olarak, görüşlerinde, özellikle Ceza Kanunu'nun 142. maddesini fesheden (Bkz. aşağıdaki 18. paragraf) Terörle Mücadele Yasası'nın 3713 no'lu yasasının yürürlüğe girmesinden sonra, Marx ve Lenin yanlısı faaliyetlerin sürdürülmesinin yasa dışı olmadığını ve siyasi bir partiye diğerlerinden farklı davranılmasının Türk yasama organının amacının yenilgisi olacağını belirtmişlerdir.

15. 2820 sayılı kanunun 101. maddesi gereğince Anayasa Mahkemesi 10

Temmuz 1992 tarihinde, yasanın 107. maddesine uygun olarak kıymetlerinin Hazine'ye transferini ve *ipso jure* kanun hükmü ile partinin tasfiye edilmesini beraberinde getiren kapatma kararını vermiştir. Bu karar 25 Ekim 1992 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Sonuç olarak parti kurucu ve yöneticilerinin herhangi bir siyasi kuruluşta benzeri görevleri üstlenmeleri yasaklanmıştır (Anayasanın mülga 69. maddesi - bkz. aşağıdaki 16. paragraf).

Anayasa Mahkemesi, verdiği kararın giriş bölümünde SP'nin sözkonusu yayınlarının televizyonda sözlü beyanlarda bulunan Parti Başkanı Sn. Perinçek'in adını ve imzasını taşıdığını belirtmiştir. Böylece bu yayın ve beyanlar SP'yi de bağlamış ve sonuç olarak 2820 sayılı kanunun 101. maddesi gereğince konu ile ilgili kanıt olarak kabul edilmişlerdir.

Anayasa Mahkemesi ya kendisinin ya da DGM'lerin önceki kararlarının (Bkz. yukarıdaki 10-11. paragraflar) liderlerinin değil partinin faaliyetleri ile ilgili mahkeme önündeki davanın incelenişini bir şekilde etkilediğini düşünmemişlerdir. Ayrıca belirli bir şekilde davranmayı suç sayan Ceza Kanunu hükmünün kaldırılmasının benzeri bir davranışın bundan böyle 2820 sayılı kanun gereğince kapatma için geçerli bir temel oluşturmadığı gibi bir anlam taşıdığını kabul edemez.

Anayasa Mahkemesi 8 Aralık 1988 tarihli kararından farklı olarak davanın şimdi yeni gerçek ve kanıtlara dayandığını ve böylece hukukta farklı yeni soruları gündeme getirdiği kanaatindedir. Artık, SP'nin programının ve tüzüğünün hukuka uygunluğu konusunda değil, siyasi faaliyetlerinin ilgili yasaklara uyup uymadığı konusunda karar vermeye gerek vardır.

Anayasa Mahkemesi Davanın esası konusunda karar verirken SP'nin siyasi mesajında, *inter alia*, iki topluma seslendiğine dikkati çekmiştir: Kürt Milleti ve Türk Milleti. Fakat etnik kökeni ne olursa olsun vatandaşları Türk olan Türkiye Cumhuriyeti içinde iki milletin varolduğu kabul edilemez. Gerçekte, Kürtlerin milli ve kültürel hakları konusunda SP tarafından yapılan beyanların amacı azınlık yaratmak ve sonunda Türk Milleti'nin birliğinin ve Türk Devleti'nin toprak bütünlüğünün aleyhine bir Kürt-Türk Federasyonu kurmaktır.

Yabancı asıllı diğer vatandaşlar gibi Kürt kökenli vatandaşlar da kimliklerini özgürce ifade edebilirler, fakat anayasa ve hukuk onların ayrı bir millet ve devlet oluşturmalarını yasaklamıştır. SP, Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini oluşturan başlıca ilkeye, Atatürk Milliyetçiliğine ideolojik olarak karşıdır.

SP'nin siyasi faaliyetlerinin amacı, uygulanan yöntemlerdeki farka rağmen, terörist örgütlerin amaçları ile benzerlik gösterdiği için, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. ve 17. maddelerine aykırıdır.

Kısacası bağımsız federe bir devletin kurulması amacıyla, sosyal olarak bütünleşmiş bir toplumu savaşıma tahrik eden ve bölücülüğü destekleyen SP'nin amaçları gibi amaçlar kabul edilemezler ve söz konusu partinin kapatılmasını haklı kılarlar.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

A. Anayasa

16. Anayasanın ilgili hükümleri aşağıdaki gibidir.

Madde 2

"Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir."

Madde 3 Paragraf 1

"Türkiye Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir."

Madde 4

"Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü

maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez."

Madde 6

"Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir"

.....

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz..."

Madde 10 Paragraf 1

"Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir"

Madde 14 Paragraf 1

"Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar."

Madde 66 Paragraf 1

"Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür."

Madde 68 (Önceki)

" .....

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasi partiler kurulamaz".

Madde 69 (Önceki)

"Siyasi partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; Anayasanın 14 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar; çıkanlar temelli kapatılır.

.....

Siyasi partilerin parti içi çalışmaları ve kararları demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

.....

Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben, öncelikle denetler; faaliyetlerini de takip eder.

Siyasi partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.

Temelli kapatılan siyasi partilerin kurucuları ile her kademedeki yöneticileri; yeni bir siyasi partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamayacakları gibi....."

B. 2820 no'lu Siyasi Partiler Kanunu

17. 2820 no'lu Siyasi Partiler Kanununun İlgili hükümleri aşağıdaki gibidir:

Madde 78

"Siyasi Partiler

(a) Türkiye Devletinin Cumhuriyet olan şeklini;

...Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, bayrağına, milli marşına.... dair hükümlerini; egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu.... egemenliğin kullanılmasının belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamayacağı...hükümünü.... değiştirmek;

Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, dil, ırk, renk, din ve mezhep ayrımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmak;

Amacını güdemezler veya bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar, başkalarını bu yolda tahrik ve teşvik edemezler.

...

(c) Sosyal bir sınıfın diğer sınıflar üzerinde egemenliğini veya zümre egemenliğini ya da herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamazlar ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar.

Madde 80

"Siyasi Partiler Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı devletin tekliği ilkesini değiştirmek amacını güdemezler ve bu amaca yönelik faaliyette bulunamazlar"

Madde 81

"Siyasi Partiler

(a) Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde milli veya dini kültür veya mezhep veya azınlıklar bulunduğunu ileri süremezler.

(b) Türk dilinden veya kültüründen başka dil ve kültürleri korumak, geliştirmek veya yaymak yoluyla Türkiye Cumhuriyeti ülkesi üzerinde azınlıklar yaratarak millet bütünlüğünün bozulması amacını güdemezler ve bu yolda faaliyette bulunamazlar...."

Madde 90(1)

"Siyasi Partilerin tüzük, program ve faaliyetleri Anayasa ve bu Kanun hükümlerine aykırı olamaz."

Madde 101

"Anayasa Mahkemesince bir siyasi parti hakkında kapatma kararı

(a) Parti tüzüğünün veya programının .... bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan hükümlerine aykırı olması;

(b) Parti büyük kongresince, merkez karar ve yönetim kurulunca ..... bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan maddeler hükümlerine aykırı karar alınması veya genelge veya bildiriler yayınlanması..... parti genel başkanı veya genel başkan yardımcısı veya genel sekreterinin sözü edilen bu maddeler hükümlerine aykırı olarak sözlü ya da yazılı beyanda bulunması

(c) .... yönetim kurulunca..... partiyi temsilen konuşma yapacağı bildirilmiş olan kimsenin, radyo veya televizyonda yaptığı konuşmanın bu Kanunun .....hükümlerine aykırı olması,

Hallerinde verilir."

Madde 107 (1)

"Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılan siyasi partinin bütün malları Hazineye geçer."

Madde 101'de değinilen Kanunun dördüncü kısmı yukarda verilen madde 90(1)'i de kapsamı içine almaktadır.

C. Türk Ceza Kanunu

18. Türk Ceza Kanununun 142. maddesi aşağıdaki gibi idi:

"(1) Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek veya sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmak yahut memleket içinde müesses iktisadi veya sosyal temel nizamlarından herhangi birini devirmek veya Devlet siyasi ve hukuki nizamlarını top yekün yok etmek için her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse, beş yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Cumhuriyetçiliğe aykırı veya demokrasi prensiplerine aykırı olarak Devletin tek bir fert veyahut bir zümre tarafından idare edilmesi için her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse aynı ceza ile cezalandırılır.

(3) Anayasanın tanıdığı kamu haklarını ırk mülahazasıyla kısmen veya tamamen kaldırmayı hedef tutan veya milli duyguları yok etmek veya zayıflatmak için, her ne suretle olursa olsun propaganda yapan kimse, beş yıldan on yıla kadar

ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

...”

KOMİSYON ÖNÜNDEKİ İŞLEMLER

19. Başvuranlar 31 Aralık 1992 tarihinde Komisyon'a başvurmuşlardır. SP'nin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasının aşğıdaki maddeleri ihlal ettiğini iddia etmişlerdir:

(i) Sözleşmenin 6. maddesinin 1. ve 2. paragrafı ve 14 ve 18. madde ile birlikte ve ayrı ayrı 9, 10 ve 11. maddeler

(ii) 1 no'lu Protokolün 1. ve 3. maddesi

20. Komisyon, 6 Aralık 1994 tarihinde 6. maddenin 2. paragrafına bağı şikayetin kabul edilemez olduğunu ve 21237/93 no'lu başvurunun geri kalanının kabul edilebilir olduğunu açıklamıştır.

21. Komisyon, 26 Kasım 1996 (Madde 31) tarihli raporunda, Sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edildiğı, fakat 6. maddenin 1. paragrafının ihlalinin söz konusu olmadığı 9. ve 10. maddelere bağı farklı bir durumun ortaya çıkmadığı ve şikayetleri ayrı olarak 14. ve 18. maddeler ile 1 no'lu Protokolün 1. ve 3. maddeleri çerçevesinde değerlendirmeye gerek olmadığı şeklindeki ortak görüşü ifade etmiştir. Komisyon görüşünün tam metni bu karara ek olarak hazırlanmıştır.^[4]

DİVANA SON SUNUŞLAR

22. Hükümet görüşlerinde "...Divandan Sözleşmenin 6, 9, 10, 11, 14 ya da 18. maddelerinin veya 1 no'lu Protokolün 1. veya 3. maddelerinin ihlal edilmediğini açıklamasını istemiştir."

23. Başvuranlar, Divandan Sözleşmenin daha önce bahsedilen hükümleri ve 1 no'lu Protokol tarafından güvence altına alınan haklarının ihlal edildiği yönünde karar almasını istemişlerdir.

HUKUKA DAİR

I. SÖZLEŞMENİN 11. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

24. Başvuranlar, Sosyalist Partinin kapatılmasının ve liderlerinin başka herhangi bir siyasi partide benzeri bir görev almalarının yasaklanmasının Sözleşmenin aşağıdaki 11. maddesi ile güvence altına alınan dernek kurma özgürlüğünü ihlal ettiğini iddia etmişlerdir:

"1. Herkes barışçı amaçlarla toplantılar yapmak, dernek kurmak ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve bunlara katılmak haklarına sahiptir.

2. Bu hakların kullanılması, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak ulusal güvenlik, kamu güvenliği, barış ve düzenin sağlanması ve suç işlemenin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler, zabıta mensuplarıyla devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında yasal sınırlamalar konmasına engel değildir."

A. 11. Maddenin Uygulanabilirliği

1. Tarafların Divan Önündeki Sunuşları:

(a) Başvuranlar

25. Başvuranlar siyasi partilerin 11. madde çerçevesi içinde olduğundan şüphe edilemeyeceğini savunmuşlardır.

(b) Hükümet

26. Hükümet görüşünde 11. maddenin ne olursa olsun, siyasi partilere uygulanamayacağını belirtmiştir. Bir partinin tüzüğü veya programı devletin anayasal düzenine zarar veriyorsa, Divan, Sözleşmenin uygulanamaz *ratione materiae* olduğunu beyan etmeli veya 17. maddeyi uygulamalıdır.

27. SP, açıkça faaliyetleri ile Türkiye'nin temel anayasal esasları ile bağlantısını koparmayı amaçlamıştır. SP'nin ifadelerinden açıkça bellidir ki, parti, Kürt kökenli vatandaşlarının "ulus" ve "millet" statülerinin var olduğunu ve "ayrı bir devlet kurma hakkına" sahip olduklarını düşünmüş ve dahası diğer ülkelerde konsolosluk açma hakkına sahip federal yönetim birimlerinin oluşturulmasını da kapsayacak bir federasyon kurulmasını savunmuştur. Bu durum, devletin temel yapısına karşı bir tehdit oluşturmaya başladığı için, Anayasa Mahkemesi siyasi amacın anayasaya uygunluğunu incelemek zorunda kalmıştır. Anayasa Mahkemesi böyle davranarak, Alman Anayasa Mahkemesi'nin yabancı uyrukluların yerel seçimlerde oy kullanması konusunda aldığı 31 Ekim 1991 tarihli kararını ve Fransız Anayasa Kurulu'nun 9 Mayıs 1991 tarihinde Corsica'nın statüsü hakkında aldığı kararı izlemiştir.

Hükümetin görüşünde, Sözleşmeye üye devletlerin partilerinin hiçbir şekilde anayasal kurumlarının ve özellikle de mevcudiyetlerinin en önemli şartları olduğunu kabul ettikleri esasların Strazburg kuruluşları tarafından incelenmesi için sunulmasının düşünülmediği belirtilmiştir. Bu nedenle, SP gibi bir siyasi parti bu kuruluşları veya ilkeleri gündeme getirdiğinde, Sözleşmenin veya Protokol'ün uygulanmasını talep edemez, çünkü bu davada söz konusu olan SP'nin dernek kurma hakkı değil, Sözleşme çerçevesi içinde olmayan kendi geleceğini tayin etme hakkıdır.

SP hususunda, en azından Sözleşmenin 17. maddesi uygulanmalıdır, çünkü parti şiddet kullanmayı savunmuş, Türk Devletine karşı nefret duygularını

artırmış ve toplumu iki karşıt gruba bölmeyi amaçlamıştır. SP, bu şekilde davranarak Kürdistan İşçi Partisi (PKK) tarafından söylenenlerin aynısını, kendisini adı geçenin yöntemlerinden uzak tutmadan, söylemiştir. Dahası Anayasa Mahkemesi SP'nin kapatılması kararında 17 inci maddenin SP davası ile ilgili olduğunu fark etmiş ve partinin faaliyetlerinin bu madde hükmü kapsamı içinde değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

(c) Komisyon

28. Komisyon 11. maddenin, faaliyet alanını derneklerin belli şekilleriyle veya gruplarla sınırlayacağını ya da siyasi partilere uygulanmayacağını ima eden hiçbirşey içermediği şeklindeki görüşünü ifade etmiştir. Aksine, eğer 11 inci maddenin demokrasinin işleyişini güvence altına alan yasal bir güvence olduğu düşünülseydi, siyasi partiler bunun koruduğu en önemli kuruluş şekillerinden biri olurdu. Bu bağlamda, Komisyon aldığı birçok kararda 11. madde çerçevesinde incelediği siyasi partilerin faaliyetleri konusundaki sınırlamalara ve hatta 11. maddenin bu türdeki örgütlere uygulandığını üstü kapalı biçimde kabul ederek, bu partilerin kapatılmasına ilişkin birçok karara değinmiştir (Bkz. Alman Komünist Partisi Davası, başvuru no 250/57), Yıllık 1, s.222; Rum Davası, Yıllık 12, s.170, s.392; Fransa, Norveç, Danimarka, İsveç ve Hollanda Türkiye'ye Karşı Davası, başvuru no 9940-9944/82 DR 35, s.143).

Ayrıca, Divan önündeki duruşmada Komisyon delegesi, ne SP'nin programının ne de Sn. Perinçek'in söz konusu ifadelerinin Sözleşme tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlükleri ihlal etmediği için Sözleşmenin 17. maddesinin uygulanmasının gerekli olmadığını belirtmiştir.

2. Divanın Değerlendirmesi

29. 30 Ocak 1998 tarihli Türkiye Birleşik Komünist Partisi Türkiye'ye Karşı Kararında Divan, siyasi partilerin demokrasinin işleyişi için önemli örgütler olduğuna, Sözleşme sisteminde demokrasinin öneminin ışığı altında siyasi partilerin şüphesiz, 11. madde çerçevesi içinde olduğuna hükmetmiştir. Divan, diğer taraftan siyasi partiler dahil olmak üzere, derneklerin faaliyetlerinin devlet otoritelerinin, Devletin anayasal yapısına zarar verdiği ve kısıtlamaların uygulanması gerektiği şeklindeki nitelendirmesi sebebiyle Sözleşme tarafından verilen güvencenin kapsamı dışına alınamayacağını belirtmiştir (Bkz. 30 Ocak 1998 tarihli Türkiye Birleşik Komünist Partisi ve Diğerleri Türkiye'ye Karşı Davası, Karar ve Hüküm Raporları 1998-...,s.....,paragraf 25 ve 27). Divan, bu davada farklı bir karara varmak

için bir sebep görmemektedir.

Divan 11. madde ile ilgili karar verdikten sonra, Sözleşmenin 17 . maddesinin uygulanması konusunu ele alacaktır (Bkz aşağıdaki 53. paragraf).

B. 11. Madde ile Uygunluk

1. Müdahale olup olmadığı

30. Divan önündeki gelişmeler, SP'nin kapatılmasının üç başvuruçunun dernek kurma özgürlüğüne müdahale teşkil ettiğini doğrulamaktadır. Bu aynı zamanda Divan'ın da görüşüdür.

2. Müdahalenin Meşruluğu

31. Böyle bir müdahale, hukuk tarafından öngörülmemişse, ikinci fıkrada belirtilen meşru amaçlardan birini veya birkaçını izlemiyorsa ve bu amaçlara ulaşmak için "demokratik bir toplumda zorunlu" değilse, 11. maddenin ihlalini oluşturacaktır.

(a) "Hukuk Tarafından Öngörülme"

32. Anayasa Mahkemesi tarafından hükmedilen tedbirler Anayasa'nın 2, 3/1, 6, 10/1, 14/1 ve mülga 68. maddesine ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 78, 81 ve 96(3) bölümlerine dayandırıldığına göre, müdahalenin hukuk tarafından öngörülmüş olduğu, ortak görüştür (Bkz. yukarıda 16-17. paragraflar).

(b) Meşru Amaç

33. Hükümet, müdahalenin birçok meşru amaç taşıdığını ileri sürmüştür:

ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin ve toprak bütünlüğünün sağlanması ve başkalarının özgürlüklerinin korunması. Eğer Divan, 16 Aralık 1992 tarihli, Hadjianastassiou/Yunanistan Kararında (Seri A no: 252) olduğu gibi soyut bir casusluk davasının ulusal güvenliğe zarar verebileceğini kabul etmiş olsaydı, bu davada olduğu gibi, Sözleşmeye taraf bir devletin varlığının tehdit edildiği bir durumda benzer bir sonuca ulaşmak için yeterli bir sebep olabilirdi.

34. Başvuranlar, Anayasa Mahkemesi önünde, Cumhuriyet Başsavcısının hiçbir aşamada ulusal güvenliğe veya kamu güvenliğine dayanmadığını gözlemlemişlerdir.

35. Komisyon, yetkililerin görüşüne göre Devletin yıkılmasına veya topraklarının bölünmesine yol açabilecek yasaklayıcı faaliyetlerin ulusal güvenliği ve toprak bütünlüğünü koruma eğiliminde olduğunun söylenebileceğini düşünmüştür.

36. Divan SP'nin kapatılmasının 11. maddede öngörülen "meşru amaçlar"dan en azından birini izlediğini düşünmektedir: ulusal güvenliğin korunması.

(c) "Demokratik bir toplumda zorunluluk"

(i) Divan Önündeki Sunuşlar

(1) Başvuranlar

37. Başvuranlar, çoğulcu demokratik ve parlamenter bir sistemde insanların Kürt sorunu ve bunun nasıl çözüleceği hakkında düşüncelerini ifade haklarının olması gerektiğini söylemişlerdir. SP, kamuoyunun iktidara gelme hakkına sahip olması gereken bir bölümü tarafından desteklenen siyasi bir parti idi.

SP'nin o sırada Alman Federal Anayasa Mahkemesince kapatılan Alman Komünist Partisi'ne benzerliği bulunmamaktadır (Başvuru no: 250/57, Yıllık 1, s.225). Aksi takdirde Türk Anayasa Mahkemesi 8 Aralık 1988 tarihinde SP'nin kapatılması için yapılan ilk başvuruyu reddetmiş olmazdı (Bkz. yukarıda paragraf 10). O kararda Anayasa Mahkemesi parti tüzüğü ve programının Anayasa'ya uygun olduğuna ve bunun, ülkenin demokratik sisteminin bir parçası olup, açıkça terörizme

karşı olduğuna karar vermiştir.

SP, hiçbir zaman hukuka aykırı davranışta bulunmamıştır ve bunun en iyi kanıtı, o zamanki genel başkanı ve şimdi başka bir siyasi partinin, İşçi Partisi'nin, genel başkanı olan Sayın Perinçek'in hukuka uygun bir şekilde görevine devam etmesidir.

SP, her zaman Türk Devleti'nin birliğini savunmuştur. Onun Kürt sorunu için çözüm olarak önerdiği federal sistem Türk Devleti'nin birliğini bozmayacaktır. Almanya ve İsviçre de federasyon idiler ve hiç kimse o statüde bu ülkeleri bölecek bir program görmemiştir. Tersine, Türkiye için federasyon, gelecek için daha geçerli bir çözüm olacaktır.

(2) Hükümet

38. Hükümetin sunuşuna göre bu dava ile Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) davası arasındaki benzerlik sadece görünüştedir ki, bu da, her iki partinin Anayasa Mahkemesi kararıyla kapatılmış olmasına dayanan tek geçerli benzerliktir. TBKP davasında Anayasa Mahkemesi'nin görevi parti tüzüğü ve programının Anayasa'ya ve Siyasi Partiler Kanunu'na uygun olup olmadığını belirlemektir. Öte yandan SP davasında -Anayasa Mahkemesi'nin kararında açıkça izah ettiği gibi- mahkemenin, SP'nin formasyonunun sonucu olan faaliyetlerinin o belgelerle uyumlu olup olmadığını belirlemesi gerekmektedir.

Partinin Anayasa'ya uygunluğunun ilk denetiminden sonra (Bkz. yukarıda paragraf 9-10) Anayasa Mahkemesi'nin tersine, Komisyon'un göz önüne almamış olduğu SP'nin faaliyetleri ile ilgili yeni maddi vakıalar ve deliller ortaya çıkmıştır. Bunlar 1990'dan itibaren özellikle 1991'de, SP'nin faaliyetlerinin, kuruluş belgelerinde yansıtılan başlangıçtaki yaklaşımından radikal bir biçimde uzaklaştığını ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana esinlendiği temel kavramların bozulmasına yöneldiğini göstermiştir.

Bu bozulma özellikle SP'nin genel başkanı Sayın Perinçek tarafından mitinglerde, kongrelerde veya siyasi toplantılarda yapılan ve bazıları, sonradan parti tarafından yayınlanan konuşmalarda görülecektir. Sayın Perinçek şiddet içeren, saldırgan ve provoke edici bir dil kullanmış, tüm diğer siyasi partileri karalamış ve taraflar arasında “ayağa kalk!” ifadesinin kullanımıyla bir ayaklanmaya çağrıda bulunarak şiddetin ve terörist yöntemlerin kullanımını haklı çıkarmaya çalışmıştır.

Anayasa Mahkemesi sonuç olarak SP'nin kullandığı dilin ve yöntemlerinin kardeşlik ve eşitlik çağrıları ile uyumlu olmadığına karar vermiştir.

39. Hükümet Divan'ın 25 Kasım 1997 tarihli Zana Türkiye'ye Karşı davasındaki (Raporlar 1997...) kararda Türkiye'deki durumun analizine atıfta bulunarak, 1990 ve 1991'de binlerce ölüme yol açan ve kadın- çocuk ayırmayan terörist faaliyetlerde hoş görülemeyecek bir artış olduğunu söylemiştir. Bu tablo karşısında tanınmış bir siyasi liderin açıklamalarının şiddeti ve nefreti vahimleştirmesi kaçınılmazdır. Böyle durumlarda otorite, ifade özgürlüğünün saldırgan veya zarar verici açıklamalara da uygulanması hususunda ilgili değildir. Bu davada Divan, ülkenin tamamının menfaatine olan siyasi ve ekonomik konulardaki siyasi bir tartışma ile değil, anayasa ve statü tarafından tanımlanan tüm haklar ve özgürlüklerden hiçbir ayrıma tabi olmaksızın yararlanan bir toplumun iki kesimi arasına kanlı ve ölümcül bir mücadele katmaya kışkırtmak ile ilgilenmiştir.

Bu bağlamda Hükümet TBKP davasında (Bkz. yukarıda belirtilen karar, sayfa..., 49. paragraf) yaptığı gibi Komisyon içtihatlarına atıfta bulunmuştur. Bu içtihatlar göre müdahale meşru amaç olarak kamu düzeninin, toprak bütünlüğünün kamu menfaatinin veya demokrasinin korunmasını izlemişse Sözleşme organları müdahaleyi haklı kılan şiddet riskinin gerçek olmasını, o anda varolmasını veya yakında vaki olacak olmasını aramamışlardır.

Söz konusu müdahalenin gerekliliğine itiraz etmek için Sayın Perinçek'in Devlet Güvenlik Mahkemelerindeki beraatlerine dayanmak da tam olarak gerekli değildir; çünkü birbirlerinden tamamen farklı amaçlar izleyen iki tür yargılama söz konusudur. Birinci tür ceza yargılamasıdır ki, mahkeme bir bireyin kişisel sorumluluğuna hükmetmiştir; oysa ikinci tür yargılamada - Divan önünde tekzip edilenler gibi - Anayasa yargısında tek konu bir siyasi partinin sözleşmeye uygun olup olmadığı ve farklı bir kriter uygulanmasını gerektirip gerektirmediği idi.

(3) Komisyon

40. Komisyon SP'nin kapatılmasının demokratik bir toplumda gerekli olmadığı kanaatine varmıştır. Bay Perinçek'in mevcut olaydakilere benzer ifadelerinden dolayı geçmişte ceza mahkemelerinde suçlandığına ama hakkındaki suçlamalardan beraat ettiğine dikkat çekilmiştir. Komisyon'un edindiği izlenim; Türk adli makamlarının gözünde dahi, bu yayınların güç kullanılarak Kürt Devletinin kurulmasına veya Devletin Anayasal düzeninin bozulması için aşırı uç ve terörist grupları teşvik etmeye yönelik olmadığı yönündedir.

Komisyon aynı zamanda SP'nin siyasi amaçlarına ulaşmak için tamamen hukuki yollar izlediği ve Türkiye'nin demokratik, çoğulcu düzenini bozmak gibi bir maksatla hareket etmediği veya ırka dayalı ayrımcılığı destekleyerek temel insan haklarını ihlal etme çabası içinde olmadığı görüşündedir.

(ii) Divanın Değerlendirmesi

41. Divan başvurunun özerk rolü ve farklı çerçevesini göz ardı etmeksizin, Madde 11'in Madde 10 ışığında değerlendirilmesi gerektiğini tekrarlamaktadır. Düşüncelerin ve bunların ifade edilmesine dair özgürlüklerin korunması, Madde 11'de ifade edildiği üzere sendika kurma ve dernekleşme özgürlüğünün amaçlarıdır. Bu husus çoğulculuk ve demokrasinin iyi işleyişini güvence altına almaları konusundaki rolleri açısından siyasi partiler için de geçerlidir.

Divanın sayısız kereler altını çizdiği gibi çoğulculuk olmadan demokrasi olmaz. Bu nedenle Madde 10'un ikinci paragrafındaki ifade özgürlüğü kavramı, sadece lehdeki bilgi ve düşünceler veya saldırgan olmayan ifadeler açısından değil, saldırgan, sarsıcı, rahatsızlık verici ifadeler açısından da geçerlidir. Faaliyetlerinin kendi başlarına ifade özgürlüğünün toplu halde kullanılması niteliği taşıdığından siyasi partilerin Sözleşmenin 10. ve 11. maddeleri anlamında bir korumayı aramaya hakkı vardır (Bkz. diğer davalar arasından yukarıda verilen Türkiye Birleşik Komünist Parti Kararı, sayfa..., paragraflar 42-43).

42. Bu davada, 10 Temmuz 1992 kararı ile Anayasa Mahkemesi o noktada artık SP'nin programının ve tüzüğünün hukuka uygun olup olmadığını değil, faaliyetlerinin düzenlemelerdeki yasaklarla çatışıp çatışmadığını değerlendirmek zorunda olduğunu belirtmiştir. Parti kapatılırken Anayasa Mahkemesi Sayın Perinçek tarafından yapılmış - bazıları yazılı olan - ve SP'yi bağlayıcı özelliği bulunan yeni kanıt ve bilgilere haiz çeşitli ifadelere gönderme yapmıştır (Bkz. yukarıdaki 15. paragraf). Sonuç olarak, Divan bu ifadeleri incelemek durumundadır.

43. Anayasa Mahkemesi Sayın Perinçek'in, iki milleti yani Kürt ve Türk Milletlerini ayırarak, Türk Milletinin ve Devletinin bölünmez bütünlüğünün aleyhine olarak Türkiye dahilinde azınlıkların oluşumunu, Kürt-Türk Federasyonunun kurulmasını savunduğunu belirtmiştir. SP ideolojik olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel taşı olan Atatürk milliyetçiliğine karşıdır. Farklı metodlar kullanmış olsa dahi SP'nin politik faaliyetlerinin amacı terörist organizasyonlarınkine çok yakındır. SP bölücülük ve ayaklanmayı desteklediği için

kapatılması haklı görülmüştür.

44. Bu etkenler ışığında, Divan öncelikle söz konusu ifadelerin muhteviyatını incelemeli ve SP'nin kapatılmasını haklı kılıp kılmadıklarını değerlendirmelidir.

İlk konu ile ilgili olarak, ilgili milli makamların kararları doğrultusunda kendi görüşünü oluşturmak yerine milli takdir yetkilerini kullanarak verdikleri kararlarını Madde 11 anlamında değerlendirmelidir (Bkz. *mutatis mutandis*, yukarıda sözü edilen Türkiye Birleşik Komünist Partisi Kararı, sayfa..., paragraf 47).

45. Dahası Divan'ın önceki kararlarında da değindiği gibi bir demokrasinin en belirgin karakteristiği, ülkenin sorunlarına bir çözüm bulunabilmesi için karşıt fikirler olsa dahi şiddete dönüşmeyen bir diyalog ortamının tesis edilebilmesidir. Demokrasi ifade özgürlüğünü de beraberinde getirir. Bu açıdan bir siyasi grubun Devletin belli bir nüfus grubunun durumu konusunda tartışma ortamı yaratmanın ve demokratik kurallar çerçevesinde ilgili herkesi tatmin edecek çözümler üretme çabasında olması nedeni ile kapatılmasının hiçbir açıklaması yoktur (Bkz. yukarıda verilen Türkiye Birleşik Komünist Partisi Kararı, sayfa..., 57. paragraf).

46. Sayın Perinçek'in ifadelerinin değerlendirilmesi sonucunda, Divan, bu ifadelerde ayaklanma veya demokratik prensipleri ortadan kaldırmaya yönelik herhangi bir hareket veya şiddet kullanımını teşvik edecek bir anlam bulmamıştır. Aksine, birçok kere kendisi, önerilen siyasi reformun demokratik kurallar çerçevesinde seçim ve referandum ışığında yapılması gerektiğine değinmiştir. Aynı zamanda kendisi milletler ve toplumlar arasında sorunların çözümlerine yönelik kuvvet kullanımını destekleyici ve şiddeti öne çıkaran eski kültür aleyhine konuşmalar yapmıştır (Bkz. yukarıdaki 13. paragraf).

Duruşmada Hükümet Ajansı, Sayın Perinçek'in aşağıdaki ifadeleri ile şiddete yönelik ve terörist metodların kullanımını haklı gördüğünü iletmiştir; "Kürt, yoksul köylülerin savaşını kendi kaderi ile birleştirerek kendini kanıtlamıştır. Kasaba ve illerde binlerce insanla toplantılar düzenleyerek Kürt kendini kanıtlamış ve korku duvarlarını yıkmıştır". Dahası Hükümet'e göre Sayın Perinçek orada bulunan dinleyicilere "Karpuz değil, cesaret ekin" diyerek onlara, düzeni bozmak dışında tüm aktivitelere son vermelerini salık vermiştir. Son olarak "Kürt halkı ayağa kalkıyor" demesi ile Kürt halkını ayaklanmaya teşvik etmiştir.

Divan, bu ifadelerin Kürt halkına yönelik olduğunu onları bir bütün içinde hareket etmeleri ve belli politik amaçlara ulaşmaları hususunda teşvik etmekte olduğunu kabul etmektedir ama herhangi bir şiddet ögesi veya demokratik

kuralları hiçe sayma ifadesi olduğunu düşünmemektedir. Bu bağlamda bu ifadeler, Avrupa Konseyi'nin diğer ülkelerindeki politikacılar tarafından yapılan konuşmalardan çok da farklı değildir.

47. Anayasa Mahkemesi, Sayın Perinçek'in konuşmalarını, Kürt ve Türk Milletleri arasında bir sınır çizmekle ve bu şekilde azınlıklar yaratmakla, Türk Devletinin birliğini ve toprak bütünlüğünü bozmak pahasına Kürt-Türk Federasyonunun kurulmasını desteklemekle de eleştirmiştir. Mutlak olarak SP bölücülüğe destek çıkmıştır.

Divan, birlikte okudukları taktirde, ifadelerin asıl amacının Türkler ve Kürtlerin eşit oranda ve gönüllü olarak temsil edileceği demokratik esaslara dayalı bir federal sistemin kurulması yönünde bir politik program olduğunun ortaya çıktığını kaydetmiştir. Aynı şekilde Kürt halkının kendi hakkında karar verebilme ve ayrılma hürriyetine de gönderme yapılmış ama ifadeler metin içinde okuduklarında Türkiye'den ayrılmanın teşvik edilmediği, aksine bir referandumla birlikte ortaya konulabilecek serbest iradelerinin belirtilemediği takdirde bu teklif edilen federal sistemin oluşturulmasının mümkün olamayacağı belirtilmiştir.

Divan'ın görüşüne göre bu tip bir programın Türk Devletinin mevcut prensipleri ve yapısı ile uyumlu olmaması demokrasi ile de çelişkili olması anlamına gelmez. Mevcut bir devletin yapısını sorgulayan dahi olsa farklı politik programların teklif edilmesi ve tartışılması, demokrasinin kendisine zarar vermemesi şartıyla demokratik sistemin vazgeçilmez öğeleridir.

48. TBKP kararında da (Bkz. yukarıda sözü edilen Türkiye Birleşik Komünist Partisi Kararı, s....., paragraf 58) geçtiği üzere söz konusu ifadelerin toplumun önünde belirtilenlerden daha farklı amaç ve niyetler ihtiva ettiğine dair hüküm verilemez. Sayın Perinçek'in söylediklerinde samimi olduğunu ispatlayabilecek delillerin yokluğunda, samimi olduğundan şüphe duyulmamalıdır. SP böylece, sadece ifade özgürlüğünün kullanılması sebebi ile kapatılmıştır.

49. Divan, Sayın Perinçek'in, Devlet Güvenlik Mahkemelerinde de aynı ifadelerinden dolayı beraat ettirildiğine (Bkz. yukarıdaki 11. paragraf) dikkati çekmektedir. Bu bağlamda Hükümet, iki usulün birbirinden tamamen ayrı olduğunu, usullerden birinin ceza hukukunun uygulanması, diğerinin ise Anayasa Hukukunun uygulanmasına dair olduğunu vurgulamaktadır. Divan, Türkiye Mahkemelerinin Sayın Perinçek'in ifadeleri konusunda birbirinden farklı kanaatlere sahip olduklarını belirtmiştir.

Bu noktada, yukarıda verilen bilgilerin ışığında, SP'nin kapatılmasının demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı yani sosyal bir ihtiyaca cevap verip vermediği ve izlenen meşru amaç ile arasında bir orantının olup olmadığı konusunda karar vermek önem taşımaktadır. (Bkz. diğerleri arasında ve *mutatis mutandis*, 26 Eylül 1995 tarihli Vogt/Almanya Kararı, seri A, no 323, sayfa 25-26, paragraf 52)

50. Divan demokrasinin sağlıklı bir şekilde işleminde politik partilerin önemini hatırlatarak, (Bkz.yukarıda sözü edilen Türkiye Birleşik Komünist Partisi Kararı, sayfa..., paragraf 25) 11. maddede sözü edilen istisnalar, politik partiler söz konusu olduğu takdirde oldukça dar yorumlanmalıdır; sadece tatmin edici sebepler söz konusu olduğunda partilerin dernekleşme özgürlüklerinin kısıtlanması haklı karşılanabilir. 11. maddenin 2. paragrafı anlamında bir gerekliliğin söz konusu olup olmadığı değerlendirilmesinde; Sözleşmeciler Devletler, hem hukuku hem de uygulanmasındaki kararları, bağımsız mahkemelerin aldığı kararlar da dahil olmak üzere, göz önünde tutan Avrupa denetimi ile paralellik arz eden kısıtlı bir takdir hakkına sahiptirler (Bkz. yukarıda sözü edilen Birleşik Komünist Parti Kararı, sayfa..., paragraf 46).

51. Divan söz konusu müdahalenin radikal olduğu kanaatindedir: SP aniden ve daimi surette kapatılmıştır. Malları paraya çevrilmiş ve kanun hükmü ile *ipso jure*, Hazine'ye devredilmiştir ve parti kapatıldığı esnada Sayın Perinçek'in aralarında bulunmadığı liderler kadrosu ise (bkz. yukarıdaki paragraf 14) benzer belli siyasi faaliyetlerde bulunmaktan men edilmişlerdir. Bunun gibi ağır müeyyideler sadece çok ciddi durumlarda uygulanabilir.

52. Mahkeme Sayın Perinçek'in bazı ifadelerinin eleştirisel ve taleplerle dolu olmasına rağmen, bu ifadelerin demokratik prensip ve kurallar ile uygunluk içerisinde olup olmadığını tartışmayı gerektirecek bir görünümde olmadığı kanaatindedir.

Divan önündeki dosyanın evveliyatlarının özellikle terörizmin önlenmesi ile bağlantılı zorlukların da dikkate alınmasının doğru olduğu görüşündedir (Bkz. diğerleri arasında yukarıda değinilmiş bulunan Birleşik Komünist Partisi ve Türkiye Davası, sayfa..., paragraf 59). Fakat bu davada, yazar bunları hazırlarken demokrasiye bağlılığını ve şiddete karşı olduğunu açıklamış olmasına rağmen söz konusu ifadelerin Türkiye'deki terörizm kaynaklı sorunların nasıl sorumlusu olarak kabul edilebileceği hususu açıklanmamıştır.

53. Yukarıda belirtilen bulgular ışığında, 17. maddeyi devreye sokmanın hiçbir anlamı yoktur zira Sözleşme hükümlerindeki hiçbir ifade, müellif şahısın, Sözleşmede güvence altına alınmış hakları ihlal etmeye yönelik eylem ve faaliyetlerde bulunmak için destek almasını sağlayacak hiçbir veri yoktur (Bkz. *mutatis mutandis*, Türkiye Birleşik Komünist Partisi Kararı, sayfa..., paragraf 60).

54. Sonuç olarak SP'nin kapatılması güdülen amaç ile orantısız ve demokratik bir toplum açısından gereksiz bir eylemdir. Bu nedenle Sözleşme'nin 11. maddesi ihlal edilmiştir.

II. SÖZLEŞMENİN 9, 10, 14 ve 18. MADDELERİNİN İHLALİ İDDİALARI

55. Başvuranlar aynı zamanda, Sözleşmenin 9, 10, 14 ve 18. maddelerinin de ihlal edildiğini iddia etmektedirler. Şikayetlerinin aynı unsurlarla ilgili olması nedeniyle Divan, bu maddeleri ayrıca incelemeyi gerekli bulmamıştır.

III. 1 NUMARALI PROTOKOLÜN 1. ve 3. MADDELERİNİN İHLALİ İDDİALARI

56. Başvuranlar ayrıca, SP'nin kapatılmasının etkilerinin-malvarlıklarına el konularak hazineye devredilmiş ve parti liderleri seçimlere katılmaktan yasaklanmıştır- 1 numaralı Protokol'ün aşağıda verilen 1. ve 3. maddelerinin ihlalini oluşturduğunu belirtmiştir. :

Madde 1

"Her gerçek ve tüzel kişi mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Herhangi bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve kanunla öngörülen şartlara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

Yukarıdaki hükümler, devletin mülkiyet hakkının kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para

cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları haklara halel getirmez."

Madde 3

"Yüksek Sözleşen Taraflar yasama organının seçilmesinde halkın düşüncesinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde makul aralıklarla gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler."

57. Divan, başvuranlar tarafından yakınılan tedbirlerin Divan'ın 11. maddenin ihlali ile eşanlı olarak ele aldığını, SP'nin kapatılmasının ikinci dereceden etkileri olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak bu iddiaları ayrıca ele almak gereksizdir.

IV. SÖZLEŞMENİN 6/1. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

58. Başvuranlar, Anayasa Mahkemesi'nin kamuya açık bir duruşma yerine gizli oturum yaptığından ve dosya ile duruşma tutanaklarına ulaşamadıklarından şikayet etmişlerdir. Bu durumun Sözleşme'nin 6/1 maddesini ihlal ettiğini belirtmişlerdir.

59. Ne Hükümet ne de Komisyon, Sözleşme'nin 6/1. maddesinin davanın esaslarına uygulanabilir olduğunu mütalaa etmemişlerdir.

60. Divan 11. maddeye uygunluk hakkındaki değerlendirmelerinde bu şikayeti incelemeyi gereksiz bulmuştur.

IV. SÖZLEŞME'NİN 50. MADDESİ HAKKINDA BAŞVURU

61. Sözleşme'nin 50. maddesi şöyledir:

"Mahkeme bir Yüksek Sözleşen Tarafın yargı mercileri veya herhangi başka bir resmi merci tarafından verilmiş olan bir kararın veya alınmış olan tedbirin bu Sözleşmeden doğan yükümlülöklere tamamen veya kısmen aykırı düştüğü hükmüne

varırsa ve eğer ilgili tarafın iç hukuk bu karar veya tedbirin sonuçlarını ancak kısmen gidermeye elverişli ise Mahkeme kararında gerektiği takdirde zarar gören tarafa hakkaniyete uygun bir tatmin şekline hükmolunur."

A. Kapatma Kararının İptali

62. Başvuranlar ilk olarak, Anayasa Mahkemesi'nin 10 Temmuz 1992 tarihli SP'yi kapatma kararının iptal edilmesini talep etmişlerdir. Aynı zamanda SP'ye "tanınmış parti statüsü"nü verilmesini istemişlerdir.

63. Divan, Sözleşme bağlamında bu tedbire hükmetmeye yetkisinin olmadığını belirtmiştir (Bkz. *mutatis mutandis* 20 Eylül 1993 tarihli Saidi Fransa'ya Karşı Kararı Seri A, no 261-C, sayfa 57, paragraf 47).

B. Zarar Masraf ve Harcamalar

64. Maddi zararları ile ilgili olarak, başvuranlar, 1.500.000 Amerikan Doları talep etmişlerdir. SP için 1.000.000 Dolar ve Doğu Perinçek ve İlhan Kırıt için 250.000'er Dolar. Her başvuran için 2.000.000 Dolar olmak üzere toplam 6.000.000 Dolar manevi tazminat talep etmişlerdir.

Taleplerini desteklemek için SP'nin tüm Türkiye'ye dağılmış 400'den fazla şubesinin olduğunu, tüm mal varlığına el konulduğunu, seçimlerde aday olma haklarının bulunduğunu, seçimlere katıldıklarını ve kapatıldıklarında sol kanattaki tek sosyalist partinin kendileri olduğunu vurgulamışlardır. Başvuranlara göre SP'nin oluşumuna kapatılmadan önce dört yıl aktif olan, yardım eden binlerce insan ve partinin liderleri büyük manevi zarara ve maddi kayba uğramışlardır.

Başvuranlar ayrıca davanın sebep olduğu tüm harcamaların da ödenmesini talep etmektedirler. Divan önünde yapılan duruşmada, Anayasa Mahkemesi önünde SP'yi savunan 308 avukatın ücretlerinin ve masraflarının 1.955.800 FF olduğunu açıklamışlardır. Başvuranların Sözleşme organları önündeki temsilcilerinin masrafının 300.000 FF olduğunu belirtmişlerdir.

65. Hükümet, görüşünde, bu dava için herhangi bir tazminatın ödenebilir olmadığını belirtmiştir. Alternatif olarak başvuruların taleplerinin fahiş olduğunu belirtmiştir. Diğer bir alternatif olarak ise sadece Sözleşmenin 11. maddesinin ihlal edilmiş olması başvurularında kişisel olarak tazmin edilecek bir hak doğurmadığını savunmuştur.

Hükümet, siyasi partilerin ve liderlerinin ticari girişimler ile eşit sayılmayacağı ve taleplerini destekleyecek muhasebeye dayanan hiçbir delillerinin bulunmadığı için talep edilen maddi zararların, SP'nin kapatılması ile hiçbir tesadüfi bağlantısının olmadığını tasdik etmektedir.

Hükümet, manevi tazminat talepleri ile ilgili olarak, bu talepleri sadece aşırı yüksek olduğundan değil, aynı zamanda SP'nin maruz kaldığı manevi zararı da kapsayan bir talep olduğu için gerçek dışı olarak nitelendirmektedir.

Son olarak masraf ve harcamalar hakkındaki taleplerle ilgili olarak, Hükümet bu taleplerin yeterli şekilde ayrıntılandırılmadığı görüşündedir.

66. Komisyon Delegeleri, başvuranın çok genel ve varsayıma dayalı sunuşunun 50. madde ile ilgili taleplerini desteklemeye yeterli olmadığını belirtmiştir.

67. Divan, başvuruların maddi zarar, masraflar ve harcamalar hakkındaki büyük miktarda taleplerini desteklemek için herhangi bir delil sunmadıklarını kaydetmiştir. Sonuç olarak Divan, bu talepleri karşılamayacaktır (Bkz. *mutatis mutandis*, Pessos Compania Naviera S.A. ve Diğerleri Belçika'ya Karşı Davası Divan'ın 3 Temmuz 1997 tarihli 50. madde kararı, Raporlar 1997-IV, sayfa 1299, paragraf 24). Bununla birlikte, Divan başvuruların Avrupa Konseyi'nden 57.187 FF adli yardım aldıklarını kaydetmiştir.

Divan, manevi tazminat hakkında, TBKP'den farklı olarak SP'nin programının Anayasa Mahkemesince onaylanmış olduğunu ve partinin yine aynı mahkeme tarafından kapatılmadan önce dört yıl boyunca aktif olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle Sayın Perinçek ve Kırıt'ın belirli bir miktar manevi zarar talebi haklı görülmüştür. Adil şekilde değerlendirme yaptıktan sonra, Divan bu zararı her bir başvuran için 50.000 FF olarak takdir etmiştir.

C. Gecikme Faizi

68. Divan'a sunulan bilgilere göre söz konusu kararın verildiği tarihte Fransa'da uygulanan yasal faiz oranı yıllık % 3.36'dır.

**BU SEBEPLERDEN DOLAYI, DİVAN,
OYBİRLİĞİYLE**

1. Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

2. Sözleşme'nin 6/1, 9, 10, 14 ve 18. maddeleri ve 1 nolu Protokol'ün 1. ve 3. maddelerinde ihlal olup olmadığına karar vermeye gerek görmemiştir.

3. a) Davalı ülkenin Sayın Perinçek ve Kırıt'a, manevi zararlarına karşılık olarak, üç ay içinde 50.000'er (ellibin) FF'nı ödeme gününde geçerli döviz kuru üzerinden, Türk Lirasına çevirerek ödemesine karar vermiştir ve

b) Söz konusu meblağa, yukarıda sözü edilen üç ayın aşımından ödeme

tarihine kadar % 3.36 yıllık basit faiz uygulanacaktır.

4. Adil tatmin hakkındaki taleplerin geri kalan kısmını reddetmiştir.

İngilizce ve Fransızca olarak hazırlanmış olan bu karar, 25 Mayıs 1998 tarihinde İnsan Hakları Binasında kamuya açık oturumda tefhim edilmiştir.

BERNHARDT

İmza: Rudolf

Başkan

İmza: Herbert PETZOLD

Raportör

Dava numarası 20/1997/804/1007'dir. İlk numara, davanın Divan'a ilgili yılda (ikinci numara) gönderilen davalar listesindeki yeridir. Son iki numara Divan'a kuruluşundan bu yana gönderilen davalar listesindeki yeri ve Komisyon'a yapılan başvurulara karşılık gelen listedeki yeridir.

^[1] Dava no 133/1996/752/951

^[2] Mitolojik bir kahraman

^[3] Ortadoğuda geleneksel yeni yıl kutlamalarına verilen isim.

^[4] Raportörün notu: Fiili nedenlerden dolayı bu ek sadece yayınlanan karar ile birlikte (1998 Hüküm ve Karar Raporlarında) yer alacaktır, fakat Komisyon raporunun bir kopyası raportör daireden temin edilebilir.